

Birinci Baskıya Önsöz

Son çeyrek yüzyıldır dünya ekonomisini artan bir ivme ile şekillendiren etken ‘küreselleşme’ oldu. Şekillendirme, Çevre olarak tanımladığımız gelişmekte olan ülkelerde ‘tepeden inme’ yöntemlerle gerçekleştirildi; süreçteki belirleyici etken ise Merkez denilen en güçlü gelişmiş ülkeler ve onlardan kaynaklanan büyük sermaye oldu ve olmaktadır. Buna karşı çıkmanın çağdışı kalmak demek olduğu, uyum sağlanmazsa teknolojik değişimin yarattığı yeni çağın dışında kalınacağı konusunda insanlar, medya yoluyla sürekli şartlandırılıyor.

Oysa ‘Küreselleşme’ye karşı çıkışlar teknolojik değişimin getirdiği yeniliklere değil, bununla birlikte dayatılan ekonomiye ve ulus-devlete ilişkin politikalara. Başta büyük sermaye, Merkez ülkeleri bundan kazançlı çıkıyor; kaybeden marjinal gruplar, tabii Merkez içinde de var. Ancak Çevre’de çok dar bir kesim zenginleşirken, kayıplar ülke boyutuna varmakta; ulus-devletin ekonomi alanındaki işlevlerini neredeyse yok eden, serbest piyasa ekonomisi adına çokuluslu şirketlerin egemenliğini kurmayı hedefleyen politikalar Çevre’de duraklama ve artan istikrarsızlığın baş kaynağı. Tepkiler, aslında yerli paralar yerine doları ikame eden, özelleştirme diye ülkelerin onca yılda elde et-

tikleri birikimleri çoğunlukla Merkez ÇUŞ'larının mülkiyetine geçiren, serbest sermaye hareketleri diye borsa oyunlarında aynı sonucu özel yerli şirketler için yürüten, finansal krizlerle ekonomileri sürekli sallayıp durgunluğa ya da gerilemeye iten politikalara; üretim daralırken ya da durağanlaşırken işsizliğin diz boyuna vardığı, kitlesel sefaletin 'umuru-adiye'den sayıldığı politikalara; bu arada dış borçları sürekli artırıp ödenemez düzeye yükselten politikalara...

Küreselleşmenin getirdiği ekonomi politikalarının savunması neo-klasik iktisat kuramının yeni biçimi neo-liberalizm ya da Washington Mutabakatı'ndan kaynaklanıyor. Buna göre, durağan tam rekabet şartları altında piyasa her türlü devlet müdahalesinden arındırıldığında, üretim kaynaklarının dağılımı en etkin biçimde olacaktır; bu yoldan toplam refah artacaktır. Öyleyse bütün dünya piyasası açık ve tek bir bütün olmalıdır ki, tam rekabet şartları gerçekleşsin; ulus-devletlerin ve sendikaların piyasalara müdahaleleri ortadan kalksın, bütün piyasa işlemleri özelleşsin ki etkinlik sağlansın; mali piyasalar tümüyle serbest olsun ki sermayenin küre çapındaki dağılımında etkinlik gerçekleşsin, sosyal devletin üstlendiği piyasa müdahaleleri yok edilsin ki işsizlik azalsın vb...

Ders kitaplarından çıkma bu soyut model, serbest piyasanın nasıl etkinlikle işlediğini gösterirken, çok önemli bir dizi olguyu ve olayı hiç dikkate almaz, sadece piyasanın işleyiş mekanizmasını inceler. Bu modelde ne toplum sınıfları ya da ulus-devletler arasındaki pazarlık gücü farkları; ne piyasanın etkinlikle işlenmesini sağlayacak bir dizi çok önemli kurumsal yapılar; ne dünya ekonomisinin sert hiyerarşik yapısı ya da toplumların yapılarındaki farklar; ne yeni teknolojinin getirdiği ya da küresel çaptaki dev şirketler ve aralarındaki ele geçirmeler ya da birleşmelerle daha da devleşen ÇUŞ'ların büyük finans gücüyle oluşan küresel çapta tekel gücü; ne beklentilerin mali piyasaları alt-üst etmesi ya da güçlüden yana (başta ABD doları) olan birey davranışlarının aynı sonucu verebilmesi; ne dev boyutlu şirketlerin içselleştirdiği ve küresel egemenlikleri için geliştirdikleri yeni teknolojiler vardır. Bu soyut modelde "insan"ın da yeri yoktur, ekonomik ve siyasal güç fark-

larının da. Kısacası bu önemli kurumsal/yapısal/davranışsal olguların ve olayların ve diğerlerinin (örneğin politikacıların ya da sermaye sahiplerinin güçlüden yana olan davranışlarının yaratabileceği sonuçlar gibi) hiçbiri yoktur.

Daha da ilginç, yeni neo-klasik model uygulamada, hiçbir alması politikaya yer bırakmıyor, ekonomi politikalarını tek boyutlu olmaya zorluyor, zorlayabiliyor. Bunun başlıca nedeni, küresel güç dengesinin günümüzdeki yapısı. Tek kutuplu dünyanın tepesinde oturan ülkelerin tekellerinin çıkarlarına göre oluşturuluyor bu politikalar, uluslararası kurumlarda alınan ve bu çıkarları kollayan kararlar sayesinde. Medya ise yeni düzende büyük sermayenin holdingleri eline geçtiği ölçüde bu çıkarların sözcülüğünü yapmakta, beyin yıkamakta. Bu tarihsel ve kurumsal yapının söz konusu kuramda yeri yok oysa.

İşte, bu kitap, yeni neo-klasik modelin içermediği bu öğeleri gündeme getirmek ve bunlar piyasa kuramlarına içerildiğinde gerçek dünyada ortaya çıkan çok farklı sonuçları ortaya koymak amacıyla yazıldı. Günümüzde iktisat kuramını gerçek dünyaya yaklaştıran pek çok katkıyı yapan ‘Kurumsalçı’ (Institutionalist) iktisattan esinlenerek, kitabın çerçevesi oluşturuldu. Kitap, kurama yaşanan gerçekler içerecek, yeni neo-klasik iktisadın bir çeşit ampirik testi gibi düşünüldü. İlginçtir, Doğu Bloku’nun ve SSCB’nin dağılması, düşünce dünyasının da egemeni olan Merkez’de Marksist iktisadın reddedilme nedeni olarak kabul edildi. (Oysa Marksizm, kurumsalçı iktisadın gündeme getirdiği yapısal/kurumsal/davranışsal özellikleri içermektedir.) Buna karşılık, küreselleşmeyi savunmak için Merkez’in kullandığı tam serbest piyasa modelinin özellikle Çevre’de yarattığı olumsuzluklar, Merkez’de bu politikaları üretenlerce göz ardı edilmekte, artan tepkiler sağır duvarlara çarpmakta. Kitap, küreselleşme adına dayatılan ekonomi politikalarına, işte, kurumlar/yapılar/davranışlardaki farklar vb. çerçevesinde yaklaşarak, bu politikalara bir çeşit ‘reddiye’ getirmektedir.

Beşinci Baskıya Önsöz

Kitabın beşinci baskısında küreselleşmenin iki boyutunu vurgulamaya çalıştık: Birincisi, ulus-devlet politikalarına getirdiği kısıtlarla bugün gözlediğimiz sonuçların nasıl ortaya çıktığı ve bunun yarattığı halk ve devlet katında tepkiler. İkincisi, tek kutuplu dünyada ABD egemenliğine atfedilen diğer olumsuzlukların, çok kutuplu yeni bir küresel yapılanmayı adım adım nasıl inşa ettiği ve finans kapitalizminin de nereye gidebileceğinin belirsiz olduğu.

Bu kitabın 1990'ların başında ilk baskısını hazırlarken bu sonuçların çeyrek yüzyıla varmadan ilk belirtilerini verebileceğini düşünmemiştik. Ancak öngöremediğimiz etkilerin öngörülemeyen bir süratle ortaya çıkması, kitabın doğrultusunu da bu yeni yaklaşıma göre değiştirmeyi, kitabı güncelleştirirken önemli ölçüde yeniden yazmayı ve genişletmeyi gerektirdi.

Kitabın yeni baskısını yayına hazırlamaya katkılarından ötürü İstanbul Bilgi Üniversitesi Genel Yayın Yönetmeni Sayın Fahri Aral'a, Maraton Dizgievi çalışanlarına, Dr. L. Hilal Akgül'e, idari asistanım İlnur Toygar Değer'e ve Arş. Gör. Hale Akay'a teşekkürlerimi sunarım. Kitabın sorumluluğu bana aittir.

GÜLTEN KAZGAN

İstanbul 2007